

Koniks of konijnen

Dunea onderzoekt toekomst duinbegrazing

Een kwart eeuw worden de duinen begraasd door ‘grote grazers’. Het doel daarvan is de vergrassing en verbossing van het duin tegen te gaan. Maar wat zijn verder de gevolgen van de begrazing voor flora en fauna? Dat is vooral een verhaal van succes en tegenslag, en een verhaal over hoe ingewikkeld de natuur in elkaar steekt.

FRANS H. MICKLINGHOFF

Grote grazers dreigt door vergrassing van de duinen.
Foto: Joost Bouwmeester

Konik, een van de grote grazers in Meijndel en Solleveld.
Foto: Joost Bouwmeester

Door begrazing wordt de verruiging van het duin tegengegaan. De vegetatie wordt opener, waarbij vooral kruiden en mossen de plaats innemen van grassen. Op de begrazing van het duin door vee wordt de laatste jaren geleidelijk meer kritiek uitgeoefend. Kruiden- en orchideerijke duinvalleien zouden als gevolg van vraat en vertrapping door paarden en runderen onevenredig worden verarmd. De natuurbeheerder zou zeldzame soorten door middel van hekwerken of rasters moeten beschermen. Of de begrazing moeten toespitsen op de plekken waar het echt nodig is.

Een ander punt van zorg is de fauna. Sommige broedvogels lijken in begraasde terreinen af te nemen. De vraag is of dit uitsluitend aan begrazing kan worden toegeschreven. Ook hebben grote grazers invloed op de dichtheid van de bodem. Duizendpoten, miljoenpoten, pissebedden en regenwormen worden mogelijk negatief beïnvloed door de zware grote grazers. De zwaar beschermde nauwe korfslak maar ook muizensoorten die veel in ruige vegetaties

Het konijn is de ideale grazer van het duin, maar heeft vaak hulp nodig van paarden en runderen.
Foto: Joost Bouwmeester

voorkomen gaan fors in aantal achteruit als hun biotoop door de grazers wordt gemillimeterd. Konijnen profiteren juist en dat is gunstig.

Konijn is fijn

In de duinen die Dunea onder haar beheer heeft, hoofdzakelijk gelegen tussen Scheveningen en Wassenaar en een goede tweeduizend hectare groot, lopen al bijna vijftientig jaar grote grazers rond. Jarenlang was in het duin het konijn de beste ‘kleine’ grazer die men zich kon wensen. Vanaf het eind van de jaren tachtig sloeg het VHS-virus (Viral Haemorrhagic Syndrome) echter massaal toe. Veel dieren stierven door het virus. Het konijn viel toen weg als belangrijke grazer én graver. Om het duin open te houden en vergrassing en bebossing te voorkomen werd besloten paarden en runderen in te zetten als ‘halfnatuurlijke’ beheerders. In de praktijk zijn de effecten van begrazing sterk afhankelijk van de terreinomstandigheden, de productiviteit van de vegetatie, het soort vee, de periode van begrazing en de dichtheid van het vee per hectare. Drs Harrie van der Hagen (bioloog, RU Nijmegen) is bij Dunea verantwoordelijk voor het onderzoek naar de invloed van de begrazing. “We hebben gekozen voor extensieve begrazing. Dat wil zeggen één dier per vijftien hectare, wat neerkomt op een kleine honderd Galloway runderen en konikpaarden. Het voordeel van het konijn is dat hij eet en graaft en zo zorgt voor dynamiek in het duin. Begrazing met vee leidt niet tot een toename van het oppervlak aan kaal zand”, vertelt hij. “Het aantal konijnen begint nu langzaam weer uit het dal te klimmen. Daarom moeten we regelmatig afwegen hoeveel konijnen er zijn en hoeveel ruimte er dan nog is voor de grote grazers. Ook moet je ze een enkele keer bijvoeren. In de afgelopen jaren is dat maar één

Harrie van der Hagen, duinonderzoeker bij Dunea.
Foto: Hans Toetenel

Maatwerk

Begrazing mag niet ten koste gaan van de biodiversiteit, bijvoorbeeld door overmatige betreding of overbegrazing. Harrie van der Hagen: “In het verleden was het beheer hoofdzakelijk gericht op de vegetatie. Hans Esselink is de motor achter het onderzoek naar de relatie tussen het beheer met grote grazers en de fauna. Dit gebeurt in het kader van het Ontwikkelingsplan Bos en Natuur (OBN). Wij doen daar ook onderzoek naar als onderdeel van het project ‘Levende Duinen’. Zo wordt soms de schuld gegeven aan de grote grazers voor de afname van de nachtegalen. Dit zou kunnen omdat bij een hoge begrazingsdruk de brandnetelondergroei van duinbosjes kan verdwijnen. Maar de afname van het aantal broedende nachtegalen is een landelijke trend. Er kan dus ook een andere oorzaak voor de afname zijn.” Van der Hagen vervolgt: “Rekening houden met de fauna was lange tijd niet in het bewustzijn van de beheerders aanwezig. Nu wel, maar dat maakt een goede keuze er niet gemakkelijker op. De vraag is nu voor Dunea: gaan we door met extensieve begrazing of gaan we over op seizoensbegrazing? Of moeten we het type begrazing regelmatig afwisselen? Als de konijnenstand toeneemt, hoe moet het dan verder met de grote grazers? Grote grazers zijn in elk geval geen doel op zich, maar een middel. Want het konijn doet het gewoon beter, dat begrazen van het duin.”

FRANS H. MICKLINGHOFF IS JOURNALIST EN TEKSTSCHRIJVER